

Änke- kejsarinnan

Änkekejsarinnan

av Christian Lanciai

efter ett uppslag av Jean Cocteau

Personerna:

Peter, dräng
Ester, herdinna
Henrietta, piga
Sebastian, skogvaktare
Baronessan Clothilde
Änkekejsarinnan Elisabeth
Berchtold, student och anarkist
Polismästaren

Handlingen äger rum på ett slott i Alperna omkring 1890-talet.

Scen 1. I slottsträdgården.

Peter Tror du att hon kommer att visa sig under sin stora bal?
Ester Det får vi se.
Peter Alltså får vi se henne?
Ester Knappast.
Peter Har du någonsin sett henne?
Ester En gång för länge sen.
Peter Var hon mycket vacker?
Ester Outsägligt.
Peter Hon var alltid legendarisk för sin skönhet.
Ester Hennes man lär ha varit ännu vackrare.
Peter Inte konstigt i så fall att hon sörjer ihjäl sig för hans skull.
Henrietta (kommer förbi) Hej! Har ni hört nyheten?
Peter Vad då?
Henrietta Hennes kejsarliga höghet har meddelat att hon kommer att medverka vid sin årliga minnesbal.
Peter Otroligt!
Ester Är det sant?

Henrietta Jag har svårt att tro det själv, så osynlig som hon har varit de senaste tio åren, men hennes regering lär ha krävt att hon måste visa för folket att hon lever.

Peter Hon lär bara ha uppträtt offentligt med slöja de senaste tio åren.

Henrietta Då blir det säkert med slöja nu med.

Ester Vad vet man om henne egentligen? Hur lever hon? Har hon något privat umgänge alls?

Peter Hennes liv är höljt i mystik. Ingen vet något om henne. Inte ens hennes tjänare får komma henne nära. Den enda hon umgås med lär vara en sällskapsdam som läser för henne.

Henrietta Baronessan Clothilde.

Peter Ja. Hon är hennes enda betrodda.

Ester Vad vet man om henne då? Får hon alls träffa andra människor, och får hon alls berätta något om änkekejsarinnan?

Henrietta Det är därför hon är hennes enda betrodda, för att hon kan lita på henne, att hon aldrig avslöjar något om änkekejsarinnans liv för någon utomstående. Skulle hon berätta något skulle hon få sparken.

Ester Får man någonsin se henne?

Peter Ytterst litet. Hon smyger omkring i slottet och håller sig helst undan och kommer egentligen bara fram när det är mörkt.

Ester Änkekejsarinnans liv är som en gotisk roman om vampyrer.

Peter Hon är kanske vampyr.

Ester Var inte barnslig.

Sebastian (kommer förbi) Har ni hört det senaste?

Peter Det är just det vi sitter och diskuterar. Det blir väl inte värre än vanliga tidigare minnesbaler.

Sebastian Jo, nu är det större saker i görningen.

Henrietta Berätta! Vad vet du som inte vi vet?

Sebastian Det blir enorma förberedelser. Hela societeten kommer att bli inbjuden. Det är ju tio år sedan den unge kejsaren blev mördad, och tioårsdagen kommer att celebreras med extraordinarie högtider.

Ester Kommer hon själv att uppträda?

Sebastian Det ryktas om att hon äntligen kommer att visa sig offentligt. Men det innebär också ett förskräckligt uppbåd av poliser och säkerhetsvakter. Polismästaren kommer att slå en ring av bevakning runt slottet så att ingen obemärkt skall kunna ta sig in, och ingen kommer in utan att kunna identifiera sig.

Peter Det är ju så varje år.

Sebastian I år är polismästaren orolig.

Ester Vad vet du om henne? Har du någonsin sett henne?

Sebastian Hon lever ett liv inhöljt i ett flor av sorg och saknad, då hon och kejsaren var Europas vackraste kungliga par, och deras äktenskap var lika lyckligt som det blev kort.

Peter Hur dog han egentligen?

Sebastian På det vanliga sättet. En anarkist slängde in en bomb i hans ekipage.

Henriette Vilken tur att hon inte var med!

Sebastian Hon skulle ha varit med. Det var planerat så. Men det uppstod någon sorts förhinder för henne, så han fick bege sig ensam, men det är högst troligt att bomben var avsedd för dem bägge.

Peter Och man fick aldrig tag på attentatorn?

Sebastian Nej, han försvann i mängden, men anarkister finns ju överallt, så det är lätt för en okänd sådan att försvinna.

Ester De är ett pack som förstör världen och livet för alla andra.

Sebastian Ja, de har förverkat sin rätt att få leva.

Ester Men hur lever hon egentligen? Vet du något om saken?

Sebastian Det lilla jag vet är bara några detaljer. Hon lever helt segregerad från allt sällskapsliv och lämnar nästan aldrig sina privata rum, och ännu mindre lämnar hon någonsin slottet. Om hon någon gång rider ut eller blir körd i sitt ekipage till någon uppgift bär hon alltid slöja som hon aldrig avlägsnar.

Ester Det låter inte som ett speciellt hälsosamt liv.

Henrietta Allra minst kan det vara bra för den själsliga hälsan.

Sebastian Det är den enda hälsa hon vårdar sig om.

Ester Hur då?

Sebastian Hon tillbringar många timmar om dagen i sträng meditation, under vilken inte ens hennes sällskapsdam baronessan Clothilde får komma in och störa henne. Hon har förfärdigat ett eget altare till sin mans minne, som hon tillbringar kanske timmar varje dag i bön på knä vid, och altaret är i hennes salong rätt framför det stora kejsarliga porträttet av hennes man när han var som grannast som nygift och nykrönt. Där kan hon tillbringa timmar och dagar i ända med knäppta händer i bön på knä utan att göra något annat än understundom fälla en tår.

Ester Precis så har jag alltid föreställt mig henne.

Sebastian Ja, det är den sanna bilden av henne.

Henrietta Vad som är ytterst ohälsosamt med ett sådant liv är att hon aldrig någonsin får träffa någon man.

Sebastian Hon vill inte. Hon har inget behov. Hon lever bara för minnet av sin döda man, som ändå var den bäste, så hon menar konsekvent att hon aldrig kommer att behöva någon annan.

Henrietta Men kan då verkligen minnet av en död man tillfredsställa en kvinna i längden?

Sebastian Jag vet bara att hon inte har något behov.

Henrietta Men hon har väl ändå en präst som besöker och tröstar henne ibland?

Sebastian Ja, hon har en biktfar, men han kommer ytterst sällan bara när hon kallar på honom. Du har rätt, Henrietta. Det är den enda mannen hon umgås med, och med henne kan hon ha hur intima samtal som helst, men han är mycket noga med formerna och iakttar absolut tystnadsplikt.

Henrietta Det är ju klart. Hon är ju kejsarinna.

Ester Vad vet du mera om denna sällskapsdam till baronessa?

Sebastian Även hon iakttar sträng tystnadsplikt. Annars skulle hon inte få behålla jobbet.

Ester Är hon hos henne varje dag?

Sebastian Nästan.

Henrietta Det vore intressant att se och träffa henne.

Peter Minsann. Och intervjuja henne.

Sebastian Hon skulle dock antagligen inte avslöja något.

Ester Under tiden pågår förberedelser för minnesbalen för fullt, de har knappt satt i gång ännu, men jag slår vad om att vi kommer att få mycket att göra.

Peter Du har rätt. Det är bäst att jag skyndar tillbaka till slottet. Där väntar mig säkert viktiga uppgifter.

Henrietta Vi kommer alla att få mycket att göra.

Sebastian Ta det lugnt bara. Det är ingen panik ännu.

Ester Men det blir! Var så säker.

Sebastian Tack. Jag bryter upp och far vidare.

Peter Vi också.

Sebastian Vi ses!

(*Alla bryter upp.*)

Scen 2. Änkedrottningens praktfulla gemak.

Clothilde Det går inte an, ers höghet. Ni kan inte göra så. Hela er hovstat kommer att protestera.

Elisabeth Låt dem protestera. Jag bryr mig inte. Jag har bestämt mig, och ingen kan påverka mitt beslut.

Clothilde Men hela landet kommer att ge ett anskri av förtvivlan och besvikelse. Hur kan ni ta tillbaka ert eget ord?

Elisabeth Jag känner för det, och ingenting är mera ofelbart pålitligt än ens egna känslor och intuition, särskilt om man 'är kvinna. Det borde ju ni veta.

Clothilde Men ers höghet, harmen och upprördheten! Det kan ju väcka uppror eller åtminstone ge näring åt de rörelser som vill avskaffa monarkin!

Elisabeth Låt dårarna rasa bäst de vill. Jag struntar fullkomligt i dem. Fåfängen finns inte i monarkin och hovet och aristokratin utan hos de som vill bruka våld för att göra sig av med levande människor. Tror ni jag någonsin kunnat glömma min make och hans öde och dess brännmärkande exempel för alla upprorsrörelser?

Clothilde Jag har den högsta respekt för ers majestät och ert helgande av er makes minne. Jag tänker bara på vad som är lämpligt. Hela landet har väntat sig att ni skulle visa er för hovet och societeten i kväll vid er högtidsbal, ni hade ju själv annonserat er medverkan, och om ni nu bara uteblir kommer många att ställa sig frågande och ifrågasätta både er ställning och monarkin.

Elisabeth Låt dem. Det är bara fåfänga. De helgar alla min mans minne lika mycket som jag. Genom hans martyrium är jag och förblir jag oantastlig, vad galna anarkister än må hitta på.

Clothilde Jag måste då lämna er åt ert öde, ers majestät.

Elisabeth Gör det. Lämna mig i fred. Lämna mig ensam med mitt öde. Jag har lärt mig älska min ensamhet mer än varje tänkbar form av sällskap.

Clothilde Det är osunt och självdestruktivt, ers majestät.

Elisabeth Men det är på mitt eget ansvar. Låt mig få älska min ensamhet i fred.

Clothilde Jag har bara att lyda.

Elisabeth Ja. Gör så. Avlägsna er nu, innan jag tröttnar på ert tjat.

Clothilde Tjattet kommer att fortsätta i alla landets munnar långt efter att balen är över.

Elisabeth Lyckligtvis slipper jag i min självisolering höra sådant tjafs.

Clothilde (niger och finner för gott att avlägsna sig) Jag står alltid redo till ers majestäts tjänst.

Elisabeth Jag vet. Försvinn nu, tills jag kallar på er, kanske i morgon. (*Baronessan Clothilde niger sig ut.*) Vilken panelhöna! Hon är dum i huvudet men trofastheten själv, och jag har hellre ett menlöst dumhuvud till förtrogen än en som tänker själv, som man därför aldrig kan veta var man har henne.

Så är jag då ensam igen med minnet av min älskade man, men ändå är jag inte ensam. Drottning Victoria framlevde sitt liv under samma ensamhet efter sin makes för tidiga frånfälle, och min älskade kusin Ludwig II av Bayern förblev ensam ungarl under hela livet då han fann en större rikedom och frihet i ensamheten än i andra människors tarvliga förnedrande sällskap. Och min make är alltid med mig.

(drar sig mot sitt altare, som är uppfört i enkelhet med ett gigantiskt porträtt av den avlidne unge kejsaren i hans allra grannaste gestalt på väggen ovanför.)

(riktar sig mot tavlan) Rudolf, du var den bäste av kejsare, och därför blev du mördad och gjord till martyr för monarkins sak och idé, precis som tsar Alexander II av Ryssland. Men du var yngre, ädlare, vackrare och mera upplyst. Du ville verkligen bara göra gott och gjorde det, du hade makten att kunna göra precis vad du ville, och det utnyttjade du till att bara göra gott och främja landets intressen, främst inom kulturen. Den anarkisten som kastade bomben mot dig visste definitivt inte vad han gjorde, men så är det med alla våldsamma anarkister. De är dödfödda i själen.

(slår sig ner på knä vid altaret i innerlig bön)

Min älskade man, vi var Europas vackraste furstepar, älskade och nästan dyrkade av hela kontinenten, den yppersta kronan av alla monarkier, den suveränaste frukten av både Habsburg, Hohenzollern och Wittelsbach, medelpunkten för alla världens kejsarliga hov och societeter, och så blir du klumpigt mördad av en galen anarkist som inte visste vad han gjorde, en vettvilling som hade med vilje kunnat inleda ett världskrig bara för att skada världen och mänskligheten så maximalt som möjligt, en onödig fadäs genom ett nidingsdåd av kosmiskt fatala dimensioner, och så måste den ädlaste och grannaste av alla furstar blir offer och martyr för dårskapens självsvåldiga initiativ för att omstörta världsordningen. Det var den

yttersta orättvisan, och därför har jag övergivit den officiella religionen, jag har lämnat den katolska kyrkans vidskepelser bakom mig, och jag föraktar och förbannar alla monoteistiska religioner, då en sådan gud som sådana religioner förespråkar måste genom sin definition hållas ansvarig för världsordningen och allt orättvist i världen, men ett sådant monstrum kan man inte tillbe, bara vända sig i protest emot. Därför har jag byggt ett personligt altare i stället till dig, min älskade, vars själ och väsen jag vet att aldrig skall kunna dö men alltid leva vidare som en andlig kraft inte bara i mig utan för alla som upplevde dig som den upplyste fridsfurste du var. Därför tillber jag dig dagligen och stundligen här i ensamhetens isolering så länge jag lever, och särskilt idag, när det är tioårsdagen av den mänskliga katastrofen av ditt frånfälle. *(ett buller från motsatta delen av salongen)*

(vänder sig om) Vad är det? Har någon trängt sig in? Är någon obehörig här i trots mot alla mina order? *(reser sig och avbryter sin andakt för att upptäcka inkräktaren, som tagit sig in genom fönstret och nu ligger flämtande och blodig nedanför det.)*

En högst oväntad gäst, en vilt främmande inkräktare, som tydligen är på flykt, då han blöder och är skadad, varför vi måste ta hand om honom. Det är det enda vi kan göra.

(Hon tar hand om den skadade, lägger upp honom i en soffa, undersöker såret, börjar förbinda det, medan han bara stönar av smärta.)

Detta är ingen vanlig kroppsskada. Detta är en skottskada. Vem är ni?

Berchtold (stönande och flämtande) Ingen alls.

Elisabeth Vad gör ni här?

Berchtold Jag blev lurad hit.

Elisabeth Av vem då? Varför?

Berchtold De sade att det var ofarligt och riskfritt.

Elisabeth Vilka då?

Berchtold Bröderna i sällskapet. De behövde en frivillig. Som idealist anmälde jag mig frivilligt.

Elisabeth Men vad skulle ni då göra här?

Berchtold Skjuta änkekejsarinnan.

Elisabeth (börjar förstå) Jag förstår. Ni är anarkist.

Berchtold Nej, vi vill ha frihet och demokrati.

Elisabeth Och därför vill ni begå våldshandlingar. Är det förenligt med demokrati?

(Det bultar på dörren.)

Ni påminner mig alltför starkt om någon. *(Gömmar honom med att dra fram en skärm som döljer soffan och honom.)* Ni måste hålla er absolut tyst, för er egen skull. *(reser sig och går och öppnar. Baronessan står utanför.)*

Vad är det, baronessa? Ni vet ju att ni aldrig får störa mig utom när jag kallar på er. *Clothilde* Jag ber tusen gånger om ursäkt, ers höghet, men polismästaren är här och insisterar på företräde. *(Denna träder fram bakom baronessan.)*

Polismästaren Jag ber om ursäkt, ers kejsarliga höghet, men det är för er egen säkerhet. Anarkister har setts smyga omkring i trädgården, och en av dem har troligen blivit skjuten. Vi letar efter honom överallt men har hittills inte funnit

honom. Jag ville bara be er för er egen säkerhet att hålla era fönster stängda, ifall någon skulle försöka ta sig in i slottet.

Elisabeth Jag håller alltid mina fönster slutna till natten.

Polismästaren Jag vet, jag ville bara informera er om faran.

Elisabeth Det är bra, Polismästaren. Tack för er vigilans.

Polismästaren Det är min plikt. (*bugar sig djupt och vördsamt och avlägsnar sig*)

Elisabeth Var det något mera ni ville, baronessa?

Clothilde Nej, jag ville bara anmäla honom.

Elisabeth Avlägsna er då. Ni har gjort er plikt, och ni kan gå.

Clothilde Tack, ers höghet. (*avlägsnar sig under enträgna bugningar*)

Elisabeth (*stänger dörren och låser den*) Lismare och lakejer som bara vill göra sig till. Är bevakningen så dålig att den inte märker när en sårad anarkist tar sig in i slottet får de skylla sig själva. (*återvänder till den sårade*)

Så ni vet inte vem ni är?

Berchtold Jag är ingen och vill inte vara någon.

Elisabeth Därför att ni är anarkist. Så ni kom hit för att lönnmörda mig, tydligen på order av era kamrater, som ville utnyttja er för detta syfte utan att informera er om de dödliga riskerna. Skulle jag överlämna er till polisen skulle ni omedelbart bli skjuten

Berchtold Jag vet, men jag var medveten om riskerna.

Elisabeth Så ni var villig att riskera ert liv för att mörda mig?

Berchtold Ja.

Elisabeth Varför?

Berchtold För sakens skull.

Elisabeth Vilken sak?

Berchtold Det har jag redan sagt. Friheten och demokratin.

Elisabeth Som ni ville mörda en oskyldig kvinna för. Det går inte ihop.

Berchtold Inte för att ni är en oskyldig kvinna, utan för att ni har makten.

Elisabeth Har jag? Regeringen regerar utan mig. Den konsulterar mig inte ens, utan jag har bara att skriva på ett papper när de har fattat sina beslut, och den regeringen är demokratiskt vald. Vad har ni emot det?

Berchtold Men ni är landets symbol för makten.

Elisabeth Så ni ville mörda en symbol. Är inte martyrer mera betydelsefulla som symboler än levande byråkratiska politiker?

Berchtold Som sagt var, jag blev lurad.

Elisabeth Och ni var dum nog att låta er bedragas. Att låta sig bedragas är den yttersta mänskliga dumheten, men tyvärr är de få som lyckas undvika den dödsfällan. Inte ens ni, hur intelligent, ung och skön ni än är, lyckades undvika att nästan bli skjuten till döds.

Berchtold Jag är pinsamt medveten om min egen dumhet.

Elisabeth Och ni har inte ens lyckats mörda mig. Varför gör ni det inte nu?

Berchtold Det är för sent nu. Ni har plåstrat om mig och tagit hand om mig och räddat mitt liv. Men mördar inte en som räddat ens liv.

Elisabeth Inte direkt men kanske med tiden. Om inte ni lyckas kommer väl era kamrater att försöka i stället.

Berchtold De gör ingenting så länge de inte vet hur det har gått för mig.

Elisabeth Ni påminner mig alltför starkt om någon. Kan ni resa er och stå?

Berchtold Jag kan försöka. (*försöker*)

Elisabeth Jo, det kan ni, om dock bara hjälpligt. Kom med här. (*hjälp honom att stappla fram i salongen, ställer honom så att han kan se porträttet.*) Vet ni vem detta är?

Berchtold (*synar den praktfulla målningen*) Jag har sett bilder på den karlen förut.

Elisabeth Så ni vet inte vem det är?

Berchtold (*ser på henne*) Kan det ha varit er framlidne man?

Elisabeth Han mördades av sådana som ni för jämnt tio år sedan. Ser ni inte likheten?

Berchtold Med vem?

Elisabeth Var har ni sett honom förut? Kan det möjligen ha varit i spegeln?

Berchtold Menar ni att jag är lik honom?

Elisabeth Som ett bär. Han är lika gammal där som ni är här. Det är bara klädedräkten och karaktären som skiljer er åt.

Berchtold Jo, nu ser jag faktiskt likheten. Det är samma blonda hår och ett mycket liknande ansikte. Jag har bara aldrig haft en sådan uniform.

Elisabeth Att ni kommer hit som hans dubbelgångare på tioårsdagen av attentatet som mördade honom måste ha någon högre metafysisk betydelse.

Berchtold Jag var fullkomligt omedveten om min likhet med honom.

Elisabeth Annars hade ni aldrig kommit hit. Men det är ytterst sällsamt och uppenbarligen en ödets skickelse. Jag vill inte släppa er ifrån mig. Vad tror ni om saken?

Berchtold Jag är precis lika förundrad som ni, i synnerhet som likheten är så påtaglig.

Elisabeth Jag är ju en offentlig person, så de flesta vet mer om mig än jag själv, så ni vet väl också allt det väsentliga om mig, men jag vet ingenting om er. Vem är ni?

Berchtold En vanlig student, några och tjugo år gammal, humanistiskt inriktad när jag invecklades i politiska diskussioner och blev indragen i frihetsvänner av en god vän, som ville forcera utvecklingen och framtvunga demokratiska reformer snabbare än de tröga försoffade politikerna.

Elisabeth Politik är alltid en livsfarlig dödsfälla. Det är det sista man får ägna sig åt. Hur man än gör går det alltid på tok och blir det alltid fel. Enda sättet att klara sig undan är att vägra någonsin ha något med politik att göra.

Berchtold Likväl kommer ni aldrig undan då ni är född i smeten.

Elisabeth Det är mitt livs förbannelse. Därför blev min man mördad.

Berchtold Kanske jag skickades hit av ödet för att frälsa er ur politikens dödliga dödsfälla. Mitt uppdrag var ju faktiskt att befria er.

Elisabeth Genom att mörda mig. Ja, det hade minsann varit en befrielse, och jag hade nästan välkomnat den. Därför har jag inte överlåtit er åt polisen. Vad heter ni?

Berchtold Berchtold.

Elisabeth Välkommen, Berchtold, mitt och Österrikes öde. Jag vill som sagt ha er kvar och är beredd att ge er en anställning. Då ni är beläst kunde ni kanske läsa för mig. Baronessan Clothilde är tråkig i längden. Ni kunde utgöra en bra omväxling. Vad sägs om saken?

Berchtold Jag har ingenting emot att närmare göra er bekantskap, så länge polisen inte tar mig.

Elisabeth Så ska det låta. Låt mig se närmare på er. (*går honom närmare och synar honom noga i hans anletsdrag*) Likheten är otrolig. Man kunde tro att det var Rudolf som inte åldrats en dag sedan sin bortgång. Men någonting fattas, något väsentligt. Nu vet jag! Kläderna! Och nu fick jag en idé. Härmed ger jag er mitt första uppdrag. Ni ska klä upp er i Rudolfs högtidsuniform. (*Berchtold vill protestera.*) Nej, det är inga problem! Alla hans kläder finns bevarade och har putsats och hållits i ordning ända sedan attentatet. Jag vill se hur ni ser ut i hans kläder. Kom! (*för honom till en garderob, som hon öppnar.*) Baronessan får hjälpa er. (*ringer*) Hon behöver något nyttigt att göra. Hon kan ju inte bara läsa böcker hela tiden. (*Baronessan kommer.*)

Clothilde (*häpnar inför Berchtolds närvaro*) Men ni har en främling i rummet! Och han är skadad!

Elisabeth Tror ni inte jag vet det? Jag har ju själv tjänstgjort som sköterska i ett av våra många krig. Ser ni inte vem det är? Jag vill att ni hjälper honom klä sig i min gemåls högtidsuniform. Den finns ju sorgfälligt bevarad. Och snygga upp honom litet samtidigt. Jag vill se hur han ser ut. Stå inte där som ett spöke och se förfärad ut! Det är ju bara en vanlig människa och ingen vålnad.

Clothilde Ser ni inte likheten?

Elisabeth Det är ju det som är meningen. Det är därför jag vill se honom som kejsare.

Clothilde Men vem är han?

Elisabeth Hans namn är Berchtold, en student.

Clothilde Men vad gör han här, och det är ju i trots mot alla säkerhetspolisens regler! Vi måste larma vakten!

Elisabeth Glöm det, Clothilde. Jag har anställt honom som en extra lektör. Han är student och intellektuellt mera kvalificerad än ni. Seså, inga krumbukter nu, utan hjälp honom klä upp sig.

Clothilde Ärligt talat, det blir ju nästan som att återbörda er make från dödsriket.

Elisabeth Det är det som är meningen. Se det som ett intressant experiment. Han har ingenting emot det, eller hur, herr Berchtold?

Berchtold Jag är helt beredd att finna mig i era kejsrerliga nycker.

Elisabeth Så ska det låta. Gå nu ut och tillfredsställ mina nycker, som ändå bara handlar om kärlek, estetik och behag. (*Baronessan ser inget val och går ut med Berchtold.*)

Berchtold (*till baronessan*) Har hon alltid varit så här nyckfull?

Clothilde Nej, detta är något helt nytt för min erfarenhet.

Berchtold Hur länge har ni varit i hennes tjänst?

Clothilde Ända sedan hon bara var en ogift prinsessa. Hon brukade på den tiden umgås mest med sin kusin Ludwig II av Bayern.

Berchtold Ja, de är lika varandra. Vi får försöka blidka henne.

Clothilde Jag är glad att ni samarbetar. Det är det enda att göra. (*går ut med Berchtold*)

Elisabeth Det är som en dröm. Jag trodde aldrig något sådant kunde hända, och så bryter sig en ung student in i mitt slott med uppdrag att mörda mig, och så visar han sig vara min makes dubbelgångare! Det är för bra för att vara sant, men ändå är det sant. Detta experiment kan leda till vad som helst. Han kunde till och med gälla för min livslevande återuppståndne make. Vilken chock det skulle bli för balgästerna att få se honom, och i sällskap med mig, och kanske rentav i en Wienervals.

(*Dörren öppnas, och baronessan återinträder försiktigt, med den helt uppfräschade Berchtold i kejsrerlig paraduniform, ordentligt kammad och något putsad.*)

Clothilde Vi gjorde så gott vi kunde.

Elisabeth (*förundrad intill bedövning*) Det gjorde ni bra. Jag hade rätt. Han är min makes dubbelgångare.

Berchtold Dock en helt annan människa och karaktär. Glöm inte det, ers majestät.

Elisabeth Kalla mig inte ers majestät. Inte ens Clothilde gör det. Min man kallade mig alltid Sissi. Det får ni också göra. Vi skall ju bli goda vänner.

Berchtold Är vi inte tillräckligt goda vänner redan?

Elisabeth Man kan aldrig bli för mycket goda vänner. Det är bra, baronessa. Ni kan gå.

Clothilde Vad tänker ni göra med honom?

Elisabeth Jag tänker förevisa honom på balen. (*Clothilde blir bestört.*) Ni har ju alla tjuvat på mig i veckor och månader att jag i år måste uppträda själv offentligt på min minnesbal. Nåväl, nu har jag äntligen anledning. Denne student utklädd till min döde make kommer att väcka sensation!

Berchtold Ursäkta mig, men det kan jag inte gå med på.

Elisabeth Tredskas ni? Trotsar ni mig?

Berchtold Ja, med förlov sagt, ers majestät. Vi får inte glömma vilka vi är. Vi får inte bedra oss själva. Jag vägrar visa upp mig offentligt som er man. Det skulle bara väcka rabalder, och polisen skulle få spader.

Clothilde Jag tror, ers höghet, att er gäst har rätt. Det vore mera riskabelt än lämpligt.

Elisabeth (*ger upp*) Nåväl, det är lika bra att jag då håller mig borta från balen och fortsätter vägra visa upp mig, men även det kommer att väcka rabalder och protester.

Clothilde Det blir en senare fråga.

Elisabeth Ja, Clothilde, låt det bli en senare fråga. Gå nu och lämna mig ensam med min kavaljer.

Clothilde (*niger sig ut.*)

Berchtold Ni är en gåta för mig, ers majestät. Aldrig kunde jag föreställa mig er så här privat.

Elisabeth Vad är det för fel på mig?

Berchtold Det är inget fel på er. Det är just det. Ni är perfekt både som kejsarinna och kvinna. Ni har charm och är intelligent, ni kan vara hur trevlig och otrevlig som helst, som kejsarinnor skall vara, och samtidigt är ni utomordentligt kvinnlig i era svagheter och nycker, så att man till och med kan skönja en viss ömhet...

Elisabeth Sakta i backarna! All min ömhet är reserverad åt min döde man.

Berchtold Men den ömheten måste jag misstänka att är gränslös.

Elisabeth Naturligtvis är den gränslös. Jag var ju gift med honom, och han blev gränslöst dyrkansvärd som martyr.

Berchtold Men han är död och kommer aldrig tillbaka. Det måste ni acceptera.

Elisabeth Naturligtvis accepterar jag det, men samtidigt lever han kvar då jag aldrig kan glömma honom och han fortfarande är hur levande som helst i mina drömmar. Är det fel att älska sin avlidne man i sina drömmar?

Berchtold Levande män är viktigare.

Elisabeth Naturligtvis, men ibland kan de kombineras. Ni är som en sådan kombination: både en levande, ung, vacker man och samtidigt min döde mans levande avbild och dubbelgångare, som om han återuppstått och återvänt till mig genom er.

Berchtold Jag har aldrig sett en så vacker kvinna som ni. Varför har ni aldrig velat visa er offentligt under era tio bästa år?

Elisabeth Därför att min skönhet var reserverad för min make. Ni är väl den första som fått se den under dessa tio år.

Berchtold Ert förkläde baronessan nämnde att ni före ert giftermål gärna umgicks med er kusin Ludwig II av Bayern.

Elisabeth Vi var själsfränder och nästan mer än bara kusiner, nästan mer än som syskon, då vi förstod varandra.

Berchtold Var han inte ganska galen i sitt fantasteri?

Elisabeth Det var det som gjorde honom så underbar. Han var egentligen en konstnärsnatur och som sådan helt prisgiven åt sådana som kunde utnyttja hans svaghet för sin egen idealism och fantasi. Wagner utnyttjade ihjäl honom och förstörde hans ställning som kung genom att ruinera honom och skämma ut honom inför hans folk och regering. Han tog Wagners bedrägeri så hårt att han helt isolerade sig och levde bara för sin fantasi, men det är inget brott. Han var inte sinnessjuk för det. Han räddade Wagner och hans monstruösa operakonst åt världen på bekostnad av sig själv och allt vad han själv var, och i sin självisolering och bitterhet över världens svekfullhet hade han bara sin fantasi kvar att leva för, men den använde han alltid konstruktivt. Han var inte galen. Han var bara fantastisk och överbegåvad.

Berchtold Är ni då likadan, som styr ut mig i er döde makes paraduniform i ett extravagant försök att återuppliva er saknade make? Är det inte farligt att förväxla fantasi och idealism med verkligheten?

Elisabeth Faktum är att det är verkligheten som är lögnaktig och falsk, medan endast idealismen och fantasin är verkliga. Den andliga verkligheten är alltid mera verklig än verkligheten, för det är bara genom den andliga verkligheten som den

materiella verkligheten lever och består. Ludwig var medveten om detta och tog därför med åren mer och mer avstånd från den bedrägliga verkligheten medan han fann sin egen fantasi med dess drömmar och idealism lika sanna som han fann verkligheten bara bestå av falskhet.

Berchtold Är ni likadan? Även ni har isolerat er under tio år i er sorg och saknad av er man för att nästan helt övergå i ett liv av bara drömmar.

Elisabeth Och så kommer ni som representant för verkligheten medan ni samtidigt är en manifestation av min avlidne man. Jag är tacksam för detta och måste omfatta er med en synnerlig tillgivenhet, fastän ni var utsänd för att mörda mig.

(Det knackar på dörren.)

Polismästaren (utanför) Ers höghet, jag måste insistera.

Elisabeth (till Berchtold) Skynda er! Göm er! Han får inte se er här! Då är allt förlorat! *(föser undan Berchtold tillbaka till garderoben och stänger dörren.)*

Ja, vad är det frågan om, inspektörn?

Polismästaren Öppna då, så att jag får tala med er!

Elisabeth (öppnar) Ja, vad är det?

Polismästaren Det går ett rykte om att en inkräktare smyger omkring här på slottet och omkring era rum. Har ni sett någon?

Elisabeth Ni vet sedan gammalt att jag bara umgås med min avlidne man.

Polismästaren Ja, det vet jag, och därför är det förundransvärt att ni eventuellt släpper in en främmande man i ert rum.

Elisabeth Vem påstår det?

Polismästaren Vi är alla måna om er och er säkerhet och trygghet, i synnerhet er trotjänarinna baronessan Clothilde.

Elisabeth Är det hon som sprider befängda rykten om mig?

Polismästaren Tydligen var det falskt alarm. Ursäkta mig att jag störde er i er andakt.

Elisabeth Ni måste naturligtvis sköta era plikter.

Polismästaren Ja, det måste jag. *(avlägsnar sig)*

Elisabeth (släpper ut Berchtold) Min stackars enfaldiga baronessa har tydligen pratat bredvid munnen och sagt något om er. Annars hade polismästaren aldrig kommit och stört mig.

Berchtold Måste jag ge mig av?

Elisabeth Över min döda kropp. Tror ni jag är lycklig med mitt liv, att inte ha någon annan man att umgås med utom en avliden gengångare, att inte ha någon annan tröst och trygghet än den avlidnes ande, att bara ha sina minnen att leva för, att uppleva livet som en ständigt tilltagande öken av ensamhet? Och så kommer ni, en anarkist med uppgift att döda mig, och släpper in en stråle av liv och ljus i mitt ökenliv av prakt och rikedom, och så kräver verkligheten att ni inte kan stanna. Ni är ju anställd. Jag måste insistera på att ni stannar.

Berchtold Jag kan inte hållas dold här i längden. Baronessan har ju sett mig och tydligen spridit något ord om mig.

Elisabeth Hon är avundsjuk på er som en konkurrent om hennes ställning, men jag är trött på hennes svansande enfald. Jag behöver er.

Berchtold Jag tror ni är den första riktiga kvinna jag någonsin träffat.

Elisabeth Och skulle jag då inte få behålla er? Måste ödet bara bestå av grymhet?

Berchtold Jag älskar er. Jag är kär i er. Jag kom hit på uppdrag att mörda er, och i stället finner jag att jag kanske skänkt er livet.

Elisabeth Det är just vad ni har gjort. Har världen rätt att förneka oss det livet?

Berchtold Den gör det. Min vistelse här är förbjuden och måste innebära dödsstraff.

Elisabeth Jag kan inte låta er gå med mindre än att ni dödar mig först.

Berchtold Jag kom hit med intentionen att göra det, men jag kommer aldrig att kunna göra det. Ni har omvänt mig.

Elisabeth Det var helt oavsiktligt i så fall. Ända sedan min man blev mördad har jag umgåtts med självmord som min enda väg ut och tillbaka till livet. När jag först blev medveten om er våldgästning tänkte jag, att äntligen har min mördare kommit för att befria mig ur mitt fängelse av förställning och artificiellt hyckleri. Om ni måste bli avrättad för att ha besökt mig, vänligen ta mig med er och avrätta mig först på vägen.

Berchtold Hur kan ni vilja dö? Ni har ju allt, är världens vackraste och mest firade kejsarinna, lever i världens vackraste slott, är idel skönhet och ideell estetik, dessutom är ni klok och intelligent, och jag tror världen dyrkar er lika mycket som ni dyrkar er avlidne man. Ni har allt att leva för, men jag måste lämna er och ge mig iväg. Kanske min mission här i själva verket var att återge er livet.

Elisabeth Om ni lämnar mig lämnar ni mig ensam igen med självmordet som enda tröst.

Berchtold Har ni då inget ansvar som kejsarinna? Ni måste leva upp till den roll som ödet tilldelat er genom att förläna er livet som kejsarinna.

Elisabeth Ni tycks glömma att jag är kvinna.

Berchtold Och ni tycks glömma att jag bara är en fattig student. Ers höghet, våra ödens förening är bara ett tillfällighetens ögonblick av kortaste möjliga varaktighet.

Elisabeth Som för mig överträffar evigheten.

Berchtold Ni smickrar mig.

Elisabeth Jag vidhåller att vi bör uppträda tillsammans på balen. Ni är ju anställd som min privata lektor vid sidan av baronessan. Mitt folk har ständigt tjatat på mig att jag bör visa mig offentligt och åtminstone uppträda på den tioåriga minnesbalen efter min make. Vad vore lämpligare än att jag gjorde det tillsammans med er, utklädd till min man, vilken uppenbarelse kommer att slå hela världen med häpnad? Kom med mig ner till balen, och låt monarkin i all dess glans för en gångs skull triumfera med att slå världen med häpnad i en sensationell maskeraduppvisning! Efteråt kan jag förklara att ni bara är min anställda lektor.

Berchtold Ni frestar mig.

Elisabeth Det är meningen. Det är ett enastående tillfälle för er och för mig. Ni kommer inte att ångra er. Ni kommer att bli odödlig genom detta ögonblick.

Berchtold Vågar ni verkligen ta risken?

Elisabeth Jag har aldrig fruktat döden. Tvärtom. Jag har alltid välkomnat den. Vad vi vågar är inget risktagande. Det är ett välkomnande av livet.

Berchtold Jag kom hit för att mörda er och var villig att dö för saken. Om ni vågar ta detta steg vågar jag ta det med er. Jag tror att vi båda snarare riskerar livet än döden.

Elisabeth Då är vi överens. Vad väntar vi på? Hela hovet och societeten väntar på oss. Vi måste ta steget och välkomna livet.

Berchtold Ni äger rätten att leda mig.

Elisabeth Ni är rätt klädd. Ingenting fattas i er etikett. Vi har bara att triumfera.

Berchtold Jag litar på er.

Elisabeth Det gör ni rätt i. *(tar hans arm under sin, och de går tillsammans ut. Balmusiken med Straussvalser och hela 1800-tals balrepertoaren har hela tiden strömmat i bakgrunden från den pågående slottsbalen med dess prakt och härlighet.)*

(3-5 mars 2020)

Kommentar

Jean Cocteau skrev pjäsen "L'aigle à deux têtes" och gjorde en film av den märkliga pjäsen 1948, som rönnte ringa uppmärksamhet, fastän det är en av 40-talets märkligaste pjäser och filmer. Dialogen är knivskarp hela vägen och rasar på i kulsprutetempo, så att knappast någon filmtextöversättare kunde hinna med i översättningen och ännu mindre publiken i att läsa den. Men konceptet är kart och genialiskt, Cocteaus änkedrottning var helt inspirerad av kejsarinnan Elisabeth av Habsburgs gestalt, som mördades genom ett attentat, vilket gjorde henne till en bestående kultgestalt som lever som sådan ännu idag. Filmen är i svartvitt men ändå utsökt praktfull i framför allt den utomordentligt rikt späckade balscenen i början, medan mycket av pratet senare i pjäsen och filmen hade kunnat undvaras. Därför har polismästaren i denna bearbetning av ämnet givits en så liten roll som möjligt.